

بررسی میزان ارتکاب جرم کلاهبرداری رایانه ای در دوره شیوع کرونا و ویروس

با توجه به نظریه فوق اشباع جنایی، مطالعه آماری شهرستان دشتی استان بوشهر

صادق بارانی^۱ / زهرا زهادت پور^۲ / احمد ابراهیمی^۳

* نوع مقاله: پژوهشی / تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۷ / تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۳

چکیده

کلاهبرداری رایانه ای به لحاظ خلاقیت مرتکب آن و سهولت و کثرت ارتکابش، شایع ترین جرم اقتصادی فضای مجازی محسوب می شود. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر شیوع ویروس کووید ۱۹ بر میزان وقوع کلاهبرداری رایانه ای انجام شده است. تحقیق حاضر یک تحقیق علی - مقایسه‌ای است که به صورت پس رویدادی توصیفی صورت گرفته است. جامعه آماری در این تحقیق کلیه پرونده های کلاهبرداری رایانه ای واقع شده در سال های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ در شهرستان دشتی استان بوشهر می باشد. نتایج تحقیق، نشان داد تفاوت معناداری بین میانگین کلاهبرداری رایانه ای واقع شده در سال ۱۳۹۷ و سال ۱۳۹۸ وجود ندارد اما میانگین کلاهبرداری رایانه ای در سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ در مقایسه با سال ۱۳۹۹ تفاوت معناداری را نشان می‌دهد. همچنین مطابق با آزمون تی زوجی بین کلاهبرداری های رایانه ای واقع شده در سال ۱۳۹۹ از نظر سطح معناداری درون گروهی، تفاوت معناداری وجود داشت. با توجه به رعایت پروتکل های بهداشتی پس از شیوع کرونا به علت در خانه ماندن مردم، نرخ برخی از جرایم از جمله سرقت منزل در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ روند کاهشی چشمگیری را نشان می دهد؛ اما جرم کلاهبرداری رایانه ای دارای یک سیر صعودی بود و این موضوع بیانگر این امر است که شیوع این ویروس در خصوص ارتکاب کلاهبرداری رایانه ای تأثیرگذار بوده است.

واژگان کلیدی: جرم، کلاهبرداری رایانه ای، کووید ۱۹، نظریه فوق اشباع جنایی.

^۱ دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز. (نویسنده مسئول)
dr.sbarani@yahoo.com

^۲ دانشجوی پزشکی، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز.
zahrazahadatpour@yahoo.com

^۳ کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه تهران.
ad.ebrahimi93@alumni.ut.ac.ir

مقدمه

امروزه سیستم های رایانه ای نقش بسیار حیاتی در تمام ابعاد زندگی بشر دارند و در نتیجه جرائم رایانه ای نیز روز به روز در حال گسترش هستند، این فضا قابلیت انجام بیشترین جرائم را دارد و همین مسئله موجب شده مراجع قضایی برای پیشگیری از این جرائم تدابیر ویژه ای را اتخاذ کنند. ماهیت جرائم رایانه ای ناشی از توسعه روز افزون فناوری اطلاعات و ورود به عصر اطلاعات است که رایانه می تواند ابزار، هدف و موضوع ارتکاب جرم باشد. عموماً جرائم رایانه ای به جرائمی اطلاق می شود که به نوعی با تجارت الکترونیک مرتبط باشد و ارتباط بین جرم و قربانی تحت یک شبکه اینترنتی انجام می شود. در کلاهبرداری اینترنتی کلاهبردار باید از طریق وارد کردن، تغییر یا محو کردن داده ها یا مختل کردن سامانه و ... مالی را تصاحب کند. به عبارت دیگر با استفاده متقلبانه از رایانه مال یا منفعتی را کسب کند. (رحیمی، ۱۳۹۹، ۱) تفاوت کلاهبرداری اینترنتی با کلاهبرداری سنتی، در ارتکاب محیط این جرائم و همچنین در تفاوت وسایل ارتکاب جرم است. در بیشتر کشور های دنیا جرایم اینترنتی به عنوان یک معضل حاد و بسیار مهم تلقی می گردد و دولت ها در صدد و به دنبال پیدا نمودن راه حل های مختلفی در جهت ریشه کن کردن و یا کم کردن یا حتی جلوگیری از جرایم مزبور می گردند. از جمله مصادیق این جرایم می توان به کلاهبرداری رایانه ای اشاره کرد که در واقع یکی از جرایم مهمی است که قانون گذار کیفری آن را جرم انگاری کرده است و به دلیل خسارت جبران ناپذیری که به بار می آورد نیاز به مقابله و پیشگیری از جرم مزبور لازم می آید. (واضع مبارکی، ۱۴۰۰، ۲)

با توجه به گسترش روز افزون و جهانی شدن، اینترنت و تجارت های الکترونیکی، بزهکاری های مثل کلاهبرداری که اساس آنها بر شبکه های اینترنت و کامپیوتر است روز به روز رو به افزایش است و با پیشرفت های علم الکترونیک در جهان، کلاهبرداری امروزه یکی از مهم ترین جرایم ناشی از سوء استفاده از فناوری اطلاعات است. که با استفاده از این علم امکان دسترسی به ارتکاب جرایم رایانه ای جدیدی را به وجود آورده، شروع جرایم اینترنتی در ایران در سال ۱۳۷۰ که با ورود اینترنت است که در سال ۱۳۸۱ اولین جرم در فضای مجازی کامپیوتری و اینترنت اتفاق افتاد، و شروعی برای جرایم اینترنتی در ایران بود. قانون جرائم رایانه ای در سال ۱۳۸۸ تصویب شد و در ماده ۱۳ آن جرم کلاهبرداری رایانه ای جرم انگاری شد. (علی نژادی، ۱۳۹۷، ۳)

۱- مفهوم شناسی

در حقوق جزا، هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم است. (اردبیلی، ۱۳۸۲، ۱۲۰) کلاهبرداری اینترنتی یکی از جرائم موسوم به جرائم یقه سفیدها است که با توسعه اینترنت و ارتباطات گسترش یافته است. در یک تعریف ساده از جرائم یقه سفیدها می توان گفت کسانی که به واسطه موقعیت اجتماعی، اقتصادی و یا سیاسی خود به حقوق اعضاء جامعه تجاوز می کنند در شمار این جرائم قرار می گیرند. منظور از کلاهبرداری اینترنتی هرگونه کلاهبرداری است که به وسیله برنامه های کامپیوتری و رایانه ای یا ارتباطات شبکه اینترنتی صورت می گیرد مثلاً از طریق سایت ها، پست الکترونیک یا اتاق های گفتگو. در واقع کلاهبرداری اینترنتی به هر نوع طرح متقلبانه ای گفته می شود که یک یا چند بخش از اینترنت را به کار می گیرد و تا در خواست های متقلبانه ای را به منظور بردن اموال و احتمالاً انجام معاملات جعلی با قربانیان احتمالی مطرح سازد. بنابراین مشخص می شود که کلاهبرداری اینترنتی از زمانی رواج پیدا کرد که محیط مجازی مثل محیط اینترنت پا به عرصه وجود گذاشت و تقریباً حدود چند دهه است که از عمر این جرم می گذرد. اولین قانونی که در رابطه با جرائم اینترنتی به تصویب رسید در سال ۱۹۸۴ در کشور آمریکا بود که بعد ها در سال های ۱۹۹۴ و ۱۹۹۶ میلادی این قانون اصلاح گردید. (مرادی زاده، ۱۳۹۹، ۸۰۳)

اینترنت را مجموعه ای از شبکه ها گویند و از طریق آن شبکه های مختلف رایانه ای توسط سخت افزار و نرم افزارهای مربوط و با قرار دادهای ارتباطی یکسان به یکدیگر متصل شده و با اختصاص آدرس های الکترونیکی خاص هر یک از آنها می توانند به صورت متن، صدا، تصویر و حتی فیلم تبادل اطلاعات کنند. بنابراین، اینترنت موجب دسترسی آسان و سریع به حجم عظیمی از اطلاعات در کوتاه ترین زمان ممکن گردیده و هر روز در حال گسترش و توسعه می باشد به طوری که امروز مانند اشعه ای نور خود را بر پنج قاره جهان افکنده و دنیای شگفت انگیزی را به وجود آورده که با ورود در آن می توان مطالب فراوانی در ماهیت شبکه ها و پایگاه آموخته و علاوه بر آن می توان به تمامی موضوعات موجود و قابل بررسی در جهان دست یافت. سال واقعی پیدایش اینترنت را سال ۱۹۸۳ می دانند چرا که در این سال تغییرات مهمی در کنترل شبکه ها صورت گرفت و بسیاری از شبکه ها از شبکه های اروپا و ژاپن، توسط دروازه هایی به آرپانت وصل شدند. در سال ۱۹۹۰ آرپانت منحل شد و وظائف آن به ساختار گسترده تری به نام اینترنت محول شد و به دنبال آن ممنوعیت جا به جایی پیام های تجاری نیز برداشته شد و با تبدیل سیستم عامل یونیکس دیگر

برنامه کاربردی علمی به واسطه های تحت ویندوز استفاده از اینترنت برای عموم راحت شد و اینترنت کنونی به وجود آمد. (مرادی زاده، ۱۳۹۹، ۸۰۱)

جرایم در شرایط محیطی متفاوت، وضعیت های مشابهی ندارند. به دیگر بیان در شرایط مختلف محیطی مانند شرایط آب و هوایی مختلف برخی جرایم کاهش و برخی دیگر افزایش می یابد. به طور مثال در تابستان جرایم علیه اشخاص افزایش یافته و در زمستان جرایم علیه اموال فزونی می یابد که از این امر با عنوان قانون حرارتی بزهکاری نامبرده شده است. (عبادی نژاد و همکاران، ۱۳۹۹، ۲) انریکو فری، جرم را حاصل شرایط اجتماعی و فردی می پندارد و بر مبنای قانون فوق اشباع جنایی بر این عقیده است، همان-طور که در علم شیمی فعل و انفعالات در مقدار معین صورت می گیرد، در جرم نیز همین نظر قابل تعمیم می باشد. یعنی در یک گروه معین، همواره شاهد وقوع ارتکاب میزان معینی از جرم و انحراف هستیم. بنابراین، ثابت بودن شرایط محیط با مقدار معینی از جرم برابری دارد. حال آن که چنانچه همان جامعه به لحاظ عوامل طبیعی دچار نابسامانی شود و دیگر روند طبیعی خود را طی نکند، موجب افزایش میزان جرم و نرخ بزهکاری می گردد. (Ferri, 1983, 89-95) ایجاد تغییراتی در جامعه که موجب وقوع جرایم می گردد، به گونه ای است که این تغییرات موجب ایجاد مشکلات، پدیده های جدید یا هرگونه حالت خاص اعم از فشارهای اقتصادی، بیکاری می گردد که در نتیجه، منجر به وقوع بزه می شوند. (وایت و هینز، ۱۳۹۸، ۲۴-۲۶) ویروس کووید ۱۹ که در پایان دسامبر سال ۲۰۱۹ در ووهان چین گزارش شد، از بازار آبیان در این شهر منشأ گرفت و به سرعت هرچه تمام تر در کل کره زمین شیوع پیدا کرد. گسترش این ویروس به دلیل سرعت انتقال آن منحصر به فرد بوده، که باعث ایجاد یک وضعیت اورژانسی در بهداشت جهانی طی کمتر از چند ماه در سراسر کشورهای جهان شده است. (رضائیان، ۱۳۹۹، ۱-۲) این بیماری که به نام کووید ۱۹ نام گرفت توسط ویروسی به COV-19 یا NCOV 2019 که شاید منشأ خفاشی داشته باشد ایجاد شد. گرچه منشأ این ویروس کاملاً مشخص نیست ولی شباهت ژنتیکی آن با ویروس سارس (سندرم تنفسی حاد) ۷۹ درصد و با ویروس مرس (سندرم تنفسی خاورمیانه ای) ۵۵ درصد است ولی با ویروس خفاش حدود ۹۵ درصد تشابه دارد. (شمسی شهرآبادی، ۱۳۹۹، ۲۶) این بیماری نه تنها سبب نگرانی های جدی در موضوع سلامت همگانی می گردد، بلکه سبب بروز اتفاقاتی از جمله تغییر در نوع و میزان جرایم مرتبط با شرایط محیطی جدید نیز می شود.

مطابق با نظریه فوق اشباع جنایی انریکو فری، عوامل مختلفی در وقوع و پیدایش جرایم مؤثر می باشد. (بنی فاطمه، ۱۳۸۷، ۱) عوامل مختلف مؤثری که تعداد یا میزان اهمیت هر یک از این عوامل در جوامع گوناگون به دلیل وجود تفاوت های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی متفاوت است. این عوامل را در یک تقسیم کلی، می توان به سه دسته تقسیم نمود: الف- عوامل فردی یا بیولوژیک؛ ب- عوامل روانی؛ و ج- عوامل اجتماعی. (قاسمی روشن، ۱۳۷۹، ۱) در واقع فری پدیده مجرمانه را ترکیبی از عوامل درونی و برونی، فردی و اجتماعی توصیف کرده و نشان داد که تغییرات محیطی مانند قحطی، سیل، انقلاب ها و ... همواره تغییراتی را در میزان شیوع جرایم مختلف موجب می شوند. (اردبیلی، ۱۳۸۲، ۵۴) جرم مورد مطالعه در این تحقیق جرم کلاهبرداری رایانه ای می باشد که تحت تأثیر یک عامل بیولوژیک (همه گیری ویروس کووید ۱۹) قرار گرفته است.

کلاهبرداری رایانه ای به عنوان یک جرم جدید و به نسبت نو ظهور در قوانین کیفری ایران دارای ویژگی های خاص می باشد که با کلاهبرداری کلاسیک نیز متفاوت است. کلاهبرداری رایانه ای در زمره جرایم مطلق بوده و از رهگذر تقلب یا وارد کردن داده ها و یا اختلال در سامانه های رایانه ای و مخابراتی واقع می شود و به مجرد تحصیل وجه یا مال یا امتیاز یا خدمات مالی محقق می شود و ضرورتی به فریب بزه دیده، بردن مال، ورود ضرر یا انتفاع مرتکب نیست. (رستمی، ۱۳۹۸، ۱) کلاهبرداری رایانه ای که پیشتر با عنوان «کلاهبرداری کامپیوتری» شناخته می شد، در ماده ۱۳ قانون جرایم رایانه ای مورد توجه فرا گرفت و به موجب این ماده: «هرکس به طور غیر مجاز از سامانه های رایانه ای یا مخابراتی با ارتکاب اعمالی از قبیل وارد کردن، تغییر، محو، ایجاد یا متوقف کردن داده ها یا مختل کردن سامانه، وجه یا مال یا منفعت یا خدمات یا امتیازات مالی برای خود یا دیگری تحصیل کند علاوه بر رد مال به صاحب آن به حبس از یک تا پنج سال یا جزای نقدی از بیست میلیون ریال تا یکصد میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد». رکن مادی جرم کلاهبرداری رایانه ای به استناد ماده پیش گفته، با ارتکاب رفتارهای غیر مجازی مانند وارد کردن داده ها، تغییر، محو، ایجاد یا متوقف کردن داده ها یا مختل کردن سامانه ها محقق می شود. تقلب یا اختلال در سامانه، یکی از رفتارهایی است که با دستکاری سخت افزاری و نرم افزاری غیر مجاز که به اختلال در سامانه و تحصیل مال، خدمات، امتیاز مالی یا منفعت موجب تحقق کلاهبرداری رایانه ای می شود. (رستمی، ۱۳۹۸، ۵۹) یکی از مصادیق شایع رکن مادی کلاهبرداری رایانه ای، وارد کردن داده ها در سامانه های رایانه ای و مخابراتی است. وارد کردن داده ها به شیوه های گوناگون مانند وارد کردن از طریق صفحه کلیدهای واقعی یا مجازی یا دیگر ابزارهای ورودی رایانه و یا شبکه های شتاب انجام می گیرد. همچنین تغییر داده ها همراه با دستکاری داده های واقعی

یا تبدیل آن‌ها به گونه‌ای که در پردازش سامانه اثر گذار باشد از مصادیق دیگر رکن مادی کلاهبرداری رایانه‌ای می‌باشد. از دیگر رفتارهای مجرمانه عبارت است از راه‌اندازی تارنماهای جعلی پرداخت شتابی که باعث می‌شود تا افراد اطلاعات حساب و کارت بانکی خود را در آنها وارد نمایند و راه را برای شیادان جهت دسترسی به حساب و برداشتن وجوه فراهم سازند.

۲- پیشینه‌شناسی

هر چند تحقیقات مستقیمی با این موضوع صورت نگرفته است. اما، پژوهش‌هایی در مورد کلاهبرداری رایانه‌ای صورت گرفته است که برخی از آن‌ها عبارتند از:

در سال ۱۳۸۶، خرم‌آبادی، در مقاله‌ای وضعیت کلاهبرداری رایانه‌ای را در ایران مورد مطالعه قرار می‌دهد و به این نتیجه رسد که هر نوع کلاهبرداری که به وسیله رایانه ارتکاب یابد کلاهبرداری رایانه‌ای محسوب نمی‌شود، زیرا کلاهبرداری کلاسیک هم به وسیله رایانه قابل ارتکاب است. (خرم‌آبادی، ۱۳۸۶، ۱۱۲) در سال ۱۳۹۷، علی‌نژادی در پژوهشی آثار جرم کلاهبرداری رایانه‌ای در تجارت الکترونیک را مورد بررسی و تحلیل قرار داد و به این نتیجه رسید که در کلاهبرداری رایانه‌ای ارتکاب جرم با فعل مثبت است و طرفی که جرم بر او واقع می‌شود (رایانه) است و این جرم با استفاده از گمراه کردن سیستم‌های خودکار پردازش و مداخله در عملکرد (داده‌پیام‌ها) واقع می‌شود. (علی‌نژادی، ۱۳۹۷، ۱۳) همچنین در سال ۱۳۸۳، حسینی‌نژاد با به‌کارگیری روش داده‌های تلفیقی در تحلیل اقتصادی و با استفاده از مدل جرایم مبتنی بر انگیزه به بررسی عوامل مؤثر بر جرایم در ایران پرداخته است و نهایتاً به این نتیجه می‌رسد که می‌توان این ادعا را پذیرفت که جرایم در ایران دارای ریشه‌های اقتصادی است. (ابریشمی و رضائی، ۱۳۹۴، ۷۴-۴۱)

تاریخچه مشخصی از پیدایش جرم اینترنتی و کامپیوتری زمان وجود ندارد ولی به هر حال این دسته از جرائم را باید زائیده و نتیجه تکنولوژی ارتباطی و اطلاعاتی دانست. بر اساس مطالعات صورت گرفته منشاء پیدایش جرم کامپیوتری و اینترنتی به قضیه رویس برمی‌گردد؛ او که بعد از بی‌مهری مسئولان یک شرکت فروش عمده میوه و سبزی، به عنوان حسابدار آنها انتخاب می‌شود از طریق کامپیوتر اقدام به حسابرسی کرده و با تغییر قیمت‌ها و تنظیم درآمد جنس، مبلغی از مرجع آن را کاهش و به جای خاص واریز می‌کند. رویس با ظرافت خاصی قیمت‌ها را تغییر می‌داد، بعد از آن با نام ۱۷ شرکت محل و طرف قرارداد، چک‌های جعلی صادر و از آن حساب برداشت می‌کرده به طوری که در کمتر از ۶ سال بیش از یک میلیون دلار به دست آورده است اما

به علت نداشتن مکانیزم برای توقف این روند، روپس خودش را به محاکم قضایی معرفی می کند و به ۱۰ سال زندان محکوم می شود. بدین ترتیب زمینه پیدایش جرم رایانه ای شکل می گیرد و رویه را به پیشگیری وا می دارد. بر اساس اطلاعات موجود اولین جرم اینترنتی در ایران در تاریخ ۲۶ خرداد ۱۳۷۸ به وقوع پیوست. یک کارگر چاپخانه و یک دانشجوی کامپیوتر در کرمان اقدام به جعل چک های تضمینی مسافرتی کردند و چون تفاوت و تمایزی چندان بین جرم کامپیوتری و جرم اینترنتی وجود ندارد، عمل آن ها به عنوان جرم اینترنتی محسوب می شود. بعد از این بود که گروه های هکر موسوم به گروه مش قاسم و ... جرم های دیگری را مرتکب می شدند، مواردی چون جعل اسکناس، اسناد و بلیط های شرکت های اتوبوسرانی، جعل اسناد دولتی از قبیل گواهینامه، کارت پایان خدمت، مدرک تحصیلی و جعل چک های مسافرتی و عادی بخشی از این جرایم اینترنتی ۵۳ مورد پرونده مربوط به جرایم اینترنتی در ایران، هستند. بر اساس آمارهای موجود در سال ۱۳۸۴ کشور، کشف جرائم آمار ۵۰ درصدی را نشان می دهد. از مهم ترین موارد جرم اینترنتی و رایانه ای در سال گذشته، ۳۲ مورد سوء استفاده از کارت های اعتباری ۱۱ مورد کلاهبرداری اینترنتی، ۷ مورد ایجاد مزاحمت از طریق اینترنت، ۳ مورد کپی رایت و ۲ مورد نشر اکاذیب از طریق اینترنت و ۵ مورد موضوعات متفرقه بوده است. با توجه به آمارهای سال ۸۴ میزان کشفیات مربوط به کلاهبرداری، جعل و سایر جرائم رایانه ای و اینترنتی ۱۱ درصد رشد را نشان می دهد. (مرادی زاده، ۱۳۹۹، ۸۰۷)

۳- روش شناسی

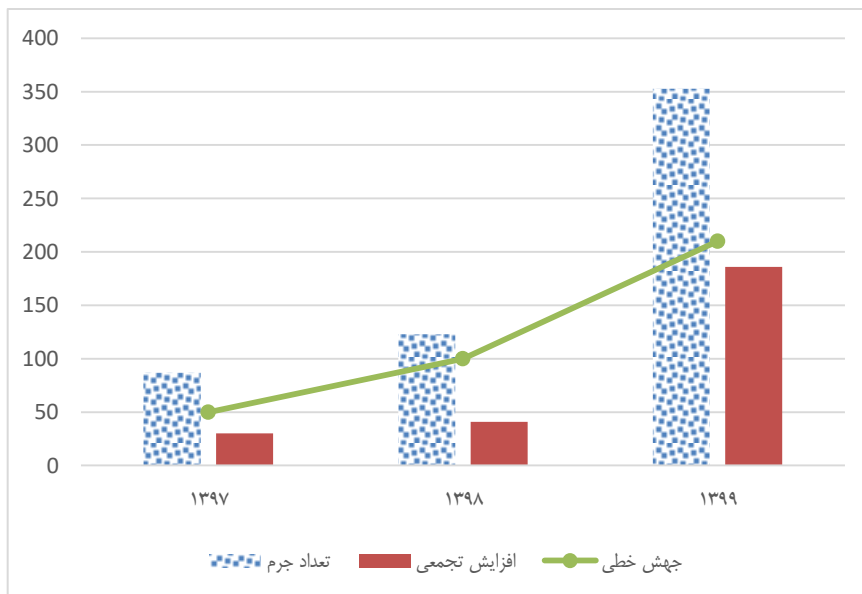
پژوهش حاضر یک تحقیق علی - مقایسه ای است. به عبارتی، تحقیقی پس رویدادی توصیفی است که متغیر مستقل در زمان گذشته به وقوع پیوسته و محقق مشاهدات خود را بر روی متغیر وابسته آغاز کرده است و مطالعه معطوف به گذشته است و ارتباط احتمالی بین این متغیرها را مشخص می سازد. (پی ویلیامز و دی مک شین، ۱۳۹۸، ۱) در تحقیق علی مقایسه ای، محقق به دنبال کشف علت ها یا عوامل بروز یک رویداد یا حادثه مورد نظر می باشد. (مستخدمین حسینی، ۱۳۹۴، ۵۵) جامعه آماری در این تحقیق کلیه پرونده های کلاهبرداری رایانه ای است که در سال های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ در دادسرای شهرستان دشتی مورد رسیدگی قرار گرفته است. برای انجام نمونه گیری در پژوهش حاضر از روش تمام شماری استفاده گردیده است. به عبارتی تعداد ۵۴۳ پرونده مورد بررسی قرار گرفت که از این تعداد ۸۷ پرونده مربوط به سال ۱۳۹۷، ۱۲۳ پرونده مربوط به سال ۱۳۹۸ و تعداد ۳۵۳ پرونده نیز مربوط به سال ۱۳۹۹ می باشد. کلاهبرداری های

مورد بررسی در سه دسته تقسیم بندی شدند. دسته اول کلاهبرداری های رایانه ای که از طریق ایجاد سایت های مجازی و به دست آوردن رمز و نام کاربری بزه دیدگان مرتکب جرم شدند، دسته دوم کلاهبرداری های رایانه ای که از طریق ارائه یک تبلیغات تقلبی در سایت هایی مثل دیوار یا پیج اینستاگرام اقدام می کردند و دسته سوم را با عنوان سایر نام گذاری کردیم که شامل ارسال پیامک فریبکارانه برای افراد یا تماس تلفنی با افراد و کشاندن آنها نزد عابر بانک و با استفاده از عدم آگاهی ایشان اقدام بر برداشت از حساب آنها کردند. در این تحقیق ما ابتدا میانگین کلاهبرداری های رایانه ای واقع شده سال های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ را بر اساس آمار قضایی موجود به دست آورده و سپس این میانگین ها را با هم مورد مقایسه قرار دادیم، سپس داده های جمع آوری شده را به وسیله نرم افزار SPSS 22 و توسط آماره های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و نیز آمار استنباطی (تی تست) مورد تجزیه و تحلیل قرار دادیم.

۴- بررسی آماری

نمودار شماره ۱: نمودار کومبو گراف تعداد کلاهبرداری های رایانه ای سال های ۱۳۹۷ الی ۱۳۹۹

بر اساس نمودار کومبو گراف فوق مشاهده می شود که تغییرات میزان جرم کلاهبرداری رایانه ای در بین سال های ۱۳۹۷ یعنی همزمان با اوج گیری ویروس کووید ۱۹ و ۱۳۹۸ که اپیدمی کرونا بوده است و نهایتاً در سال ۱۳۹۹ که به نوعی شیوع گسترده ای در سطح کشور وجود داشته است به همین سبک یک افزایش شدید در میزان ارتکاب جرم کلاهبرداری رایانه ای نیز مشاهده می شود. به عبارتی جهش خطی که در نمودار وجود دارد این امر را به خوبی نمایان می کند.

جدول شماره ۱: مقایسه میانگین کلاهبرداری های رایانه ای سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

سطح معناداری	مقدار آزمون	۱۳۹۸		۱۳۹۷		دوره کلاهبرداری
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
۰/۵۱	۰/۶۱	۹۰/۹۶۵	۱/۳۵	۸۷/۸۸	۰/۱۱	ایجاد سایت های مجازی
۰/۷۳	۰/۶۸	۸۹/۸۷	۲/۵	۸۹/۲۹	۱/۱۷	ارائه تبلیغات تقلبی در سایت ها
۰/۱۱	۰/۲۳	۹۲/۵۵	۸/۳۷	۹۵/۵۴	۵/۱۲	سایر
-	-	۰/۲۲۶		۰/۰۰۱		سطح معناداری درون گروهی

بر اساس جدول شماره ۱، آزمون تی مستقل تفاوت معناداری را از نظر میزان کلاهبرداری های رایانه ای واقع شده در سال های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ نشان نداد (کلاهبرداری های رایانه ای که از طریق ایجاد سایت های مجازی $P=0/51$) و (کلاهبرداری های رایانه ای که از طریق ارائه تبلیغات تقلبی در سایت ها $P=0/73$)، (سایر $P=0/11$) اما، مطابق با آزمون تی زوجی بین کلاهبرداری های رایانه ای واقع شده در سال ۱۳۹۷ از نظر سطح معناداری درون گروهی تفاوت معناداری وجود داشت ($P=0/001$) در صورتی که در سال ۱۳۹۸ تفاوت معنادار نبود ($P=0/226$).

جدول شماره ۲: مقایسه میانگین کلاهبرداری های رایانه ای سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

سطح معناداری	مقدار آزمون	۱۳۹۹		۱۳۹۸		دوره کلاهبرداری
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
<۰/۰۰۱	۰/۴۹	۸۹/۱۲	۱۵/۶۱	۱۹/۰۰	۶/۰۵	ایجاد سایت های مجازی
۰/۰۴	۰/۳۴	۴۵/۵	۱۸/۳۹	۱۷/۰۰	۶/۰۵	ارائه تبلیغات تقلبی در سایت ها
۰/۰۳	۰/۳۷	۱۴۵/۳۵	۱۷/۳۷	۱۱۲/۰۵	۱۷/۰۶	سایر
-	-	<۰/۰۰۱		۰/۰۰۰		سطح معناداری درون گروهی

بر اساس جدول شماره ۲، باتوجه به این که میانگین کلاهبرداری های رایانه ای واقع شده در گروه سایر کلاهبرداری های رایانه ای در سال ۱۳۹۸ خیلی کمتر از سال ۱۳۹۹ می باشد آزمون تی-مستقل نیز تفاوت معناداری را از نظر مقایسه میانگین ها، بین دو بازه زمانی نشان داد ($P=۰/۰۰۰$). میانگین کلاهبرداری های رایانه ای از طریق ایجاد سایت های مجازی، در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸، به صورت معناداری بیشتر بود ($P<۰/۰۰۱$). همچنین میانگین کلاهبرداری های رایانه ای از طریق ارائه تبلیغات تقلبی در سایت ها در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹، (که بر اساس آزمون تی زوجی صورت گرفت)؛ مشخص گردید در سال ۱۳۹۸ بین میانگین کلاهبرداری های رایانه ای واقع شده سال ۱۳۹۹، اختلاف آماری قابل ملاحظه ای وجود دارد ($P=۰/۰۰۰$)، اما در سال ۱۳۹۹، میانگین کلاهبرداری های رایانه ای واقع شده، به لحاظ آماری با یکدیگر متفاوت بود ($P<۰/۰۰۱$).

نتیجه گیری

مطالعه حاضر به منظور بررسی میزان ارتکاب جرم کلاهبرداری رایانه ای در دوره شیوع کرونا و ویروس باتوجه به نظریه فوق اشباع جنایی در شهرستان دشتی استان بوشهر در سال های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ انجام گرفته است. نتایج پژوهش نشان داد که جرایم تحت تأثیر الگوهای متفاوت ممکن است دچار تغییراتی شوند که از جمله آن کاهش یا افزایش نرخ جرایم است. یافته ها نشان داد که بین شیوع ویروس کووید ۱۹ و ارتکاب جرم کلاهبرداری رایانه ای رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین، در مقاطع زمانی که ویروس کووید ۱۹ شیوع زیادی در سطح شهرستان داشت منجر به افزایش کلاهبرداری رایانه ای به میزان بیش از ۱۰۰ درصد گردید که در مقایسه با قبل از شیوع ویروس کووید ۱۹ تفاوت زیادی داشت. این تحقیق به نوعی نظریه فوق اشباع جنایی انریکو فری را نیز مورد تأیید قرار می دهد که بیان می دارد در هر جامعه ای تعداد معینی جرم اتفاق می افتد (قانون اشباع جنایی) و این تعداد با وقوع حوادثی ممکن است کاهش یا افزایش یابد (قانون فوق اشباع جنایی)؛ با توجه به مطالعه صورت گرفته مشخص می گردد که جرم کلاهبرداری رایانه ای با تأثیر از یک عامل بیولوژیک به نام پاندمی ویروس کووید ۱۹ دچار نوسان شده و در دو بازه زمانی قبل و بعد از شیوع این ویروس دچار تغییرات شده است که این تغییرات ناشی از نحوه زندگی مردم و تغییر در الگوی رفتاری براساس شرایط پیش آمده می باشد.

منابع

- ۱- ابریشمی، حمید، رضائی، زکیه، (۱۳۹۴)، بررسی اثر تجربی تورم بر جرایم در ایران، نشریه مجلس و راهبرد، شماره ۸۳.
- ۲- اردبیلی، محمدعلی، (۱۳۸۲)، حقوق جزای عمومی، جلد اول، تهران، نشر میزان.
- ۳- بنی فاطمه، حسین، باقری رئوف، زینب، (۱۳۸۷)، عوامل اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم در بین زنان مجرم زندان، نشریه مطالعات جامعه شناسی، شماره ۱.
- ۴- پی ویلیامز، فرانک، دی مک شین، ماری لین، (۱۳۹۸)، نظریه های جرم شناسی، ترجمه حمید رضا ملک محمدی، تهران، نشر میزان.
- ۵- خرم آبادی، عبدالصمد، (۱۳۸۶)، کلاهبرداری رایانه ای از دیدگاه بین المللی و وضعیت ایران، فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی تهران، دوره سی و هفت، شماره ۲.
- ۶- رحیمی، جواد، (۱۳۹۹)، کلاهبرداری رایانه ای و سرقت اینترنتی، کنفرانس بین المللی حقوق، روانشناسی، علوم تربیتی و رفتاری.
- ۷- رستمی، هادی، (۱۳۹۸)، کلاهبرداری رایانه ای، تأملی بر جرم و آثار آن، نشریه آموزه های حقوق کیفری، دوره شانزدهم، شماره ۱.
- ۸- رضائیان، محسن، (۱۳۹۹)، جهان و بیماری کرونا ویروس جدید (کووید-۱۹)، مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، شماره ۱۹.
- ۹- شمس شهر آبادی، محمود، (۱۳۹۹)، گزارشی در مورد کرونا ویروس ها و مروری بر اطلاعات جدید در تعریف و مشخصات ویروس عامل کووید ۱۹، نشریه فرهنگ و ارتقاء سلامت، شماره ۴.
- ۱۰- عبادی نژاد، سید علی، پور غلامی سرونسانی، محمدرضا، محمدپور، علی اصغر، اصائلو، علی، (۱۳۹۹)، تحلیل اقلیمی تأثیر میانگین فصلی دما بر وقوع جرایم - مطالعه موردی: استان فارس؛ شهرستان های شیراز، آباده، لارستان، فصلنامه علمی اطلاعات جغرافیایی سپهر، شماره ۲۹.

۱۱- علی نژادی، محسن، علی نژادی، زهرا، (۱۳۹۷)، بررسی آثار جرم کلاهبرداری رایانه ای در تجارت الکترونیک، فصلنامه حقوقی قانون یار، دوره دوم، شماره ۵.

۱۲- قاسمی روشن، ابراهیم، (۱۳۷۹)، عوامل اجتماعی جرم، نشریه معرفت، شماره ۳۶.

۱۳- مستخدمین حسینی، حمید، (۱۳۹۴)، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، نشریه کار و جامعه، شماره ۱.

۱۴- مرادی زاده، کیوان، (۱۳۹۹)، بررسی جزایی ابعاد و ارکان جرم کلاهبرداری رایانه ای، فصلنامه بین المللی قانون یار.

۱۵- واضع مبارکی، نرگس، (۱۴۰۰)، بررسی جرم کلاهبرداری رایانه ای و طرق پیشگیری از آن، اولین کنفرانس حقوق، علوم سیاسی و علوم انسانی.

۱۶- وایت، راب، هینز، فیونا، (۱۳۹۸)، جرم و جرم‌شناسی، ترجمه علی سلیمی، قم، نشر پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

17- Ferri, Enrico, (1983), La Sociologies, Climinelle, New York: D. Appleton & Co.

Investigating the rate of computer fraud during the outbreak of the Corona virus According to the theory of criminal oversaturation, a statistical study of Dashti city of Bushehr province

Sadegh Barani¹ / Zahra Zahadat pour² / Ahmad Ebrahimi³

Abstract

Computer fraud is considered to be the most common economic crime in cyberspace in terms of the creativity of its perpetrators and the ease and frequency of committing it. The current study was conducted with the aim of investigating the effect of the spread of the Covid-19 virus on the occurrence of computer fraud. The current research is a causal-comparative research that was conducted in a descriptive post-event manner. The statistical population in this research is all computer fraud cases located in the years 2017, 2018 and 2019 in Dashti city of Bushehr province. The research results showed that there is no significant difference between the average of computer fraud in 2017 and 2018, but the average of computer fraud in 2017 and 2018 shows a significant difference compared to 2019. Also, according to the paired t-test, there was a significant difference between the computer frauds that occurred in 2019 in terms of the significance level within the group. Due to the observance of health protocols after the spread of Corona due to people staying at home, the rate of some crimes, including home theft, in 2019 compared to 2017 and 2018 shows a significant decrease; But the crime of computer fraud had an upward trend and this shows that the spread of this virus has been effective in committing computer fraud.

keywords: Crime, computer fraud, covid-19, criminal oversaturation theory.

¹ PhD student in criminal law and criminology, Faculty of Law, Islamic Azad University, Shiraz branch. (Corresponding Author)
dr.sbarani@yahoo.com

² Medical student, Student Research Committee, Faculty of Medicine, Shiraz University of Medical Sciences.
zahrazahadatpour@yahoo.com

³ Master of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, University of Tehran.
ad.ebrahimi93@alumni.ut.ac.ir

